

მცირე და საშუალო ბიზნესის როლი ეკონომიკის განვითარებაში და მისი სრულყოფის გზები

გიორგი ავალიანი

საქართველოს ტექნიკური
უნივერსიტეტის დოქტორანტი

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია ქვეყნის განვითარებისათვის ერთერთი უმნიშვნელოვანესი თემა: მცირე და საშუალო ბიზნესის როლი ეკონომიკის განვითარებაში და მისი სრულყოფის გზები. სტატიაში მიმოხილულია ქვეყანაში არსებული მდგომარეობა ბიზნესის განვითარების კუთხით, შეფასებულია მისი დადებითი და უარყოფითი მხარეები და წარმოდგენილია ავტორისეული ხედვა მათი სრულყოფისათვის. გაჟღერებულია ისეთი მიმართულებები და რეფორმები, რომლებიც მკვეთრად შეცვლის და ხელს შეუწყობს სისტემის ნახტომისებურ განვითარებას.

ძირითადი აქცენტი გაკეთებულია შემდეგზე: მცირე და საშუალო ბიზნესის რაიმე სპეციფიკური და ექსკლუზიური შეღავათები ძირითადად უკუეფეტს იძლევა სისტემის ეფექტიანად განვითარების კუთხით, უმჯობესია შექმნას ეკონომიკის განვითარებისათვის მიმზიდველი/ეფექტური გარემო. (სტატიაში მითითებულია რეფორმების მიმართულებები აღნიშნული კუთხით) აღნიშნული გარემო თავის მხრივ ხელს შეუწყობს მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: მცირე და საშუალო ბიზნესი, ეკონომიკური გარემო, ფინანსური გარემო, რეფორმები, ფინანსური რესურსები

THE ROLE OF SMES IN THE DEVELOPMENT OF ECONOMY AND ITS WAYS OF IMPROVEMENT

Giorgi Avaliani

RESUME

The article discusses one of the most important issues for the development of the country: the role of small and medium business in the development of economics and its ways of perfection. The article reviews the current situation in the country, the lowest and lowest in the development of the medium business, its advantages and disadvantages are estimated and the author's vision for their perfection is presented. The directions and reforms that have been significantly altered will contribute to a systematic development of the system.

The main focus is on the following: Some specific and exclusive benefits of small and medium business are mainly reverse in terms of efficient development of the system, it is best to create an attractive / efficient environment for the development of the economy. (The article refers to the directions of reforms in this respect). This environment will support development of SMEs.

ინსტიტუციური ბაზის სრულყოფა

საქართველოს, როგორც გარდამავალ პერიოდში მყოფი ქვეყნის წინაშე დგას ამოცანა შექმნას მცირე საწარმოთა მხარდაჭერის ეფექტიანი ინსტიტუციური მექანიზმები. მოცემული სექტორის განვითარების პოლიტიკის ინსტიტუციონალიზაციაში ჩვენ ვგულისხმობთ:

- მთავრობის მიერ ბიზნესის განვითარებისადმი მხარდაჭერის კონკრეტული და თანამიმდევრული პოლიტიკის შემუშავება (რომელიც მოიცავს ასევე მცირე და საშუალო ბიზნესსაც), რომელიც, როგორც წესი უნდა წარმოადგენდეს მენარმეობის განვითარების საერთოეოვნული პოლიტიკის შემადგენელ ნაწილს.

- მენარმეობის განვითარების ხელისშემშლელი მიზეზების დადგენისა და აღმოფხვრის კონკრეტული გეგმიური მიმართულების განსაზღვრა და კერძო მენარმეობის შექმნისათვის ხელსაყრელი გარემოს ჩამოყალიბება. ისეთი პოლიტიკის ჩამოყალიბება რომელიც მიმართული იქნება ბიუროკრატიული წნეხის, მათ შორის საგადასახადო წნეხის შემსუბუქებასა და ბიუროკრატიული ბარიერების მაქსიმალურად შემცირებისაკენ.

- პასუხისმგებლობის და ფუნქციების გამიჯვნა სამთავრობო ორგანოებსა და რეგიონალურ სტრუქტურებს შორის ბიზნესის განვითარების პოლიტიკის შემუშავებასა და განხორციელების პროცესში.

ბიზნეს სექტორის აქტიური ჩართვა ბიზნესის განვითარების პოლიტიკის და ნორმატიული ბაზის შემუშავების პროცესში.

- მენარმეობის პირობების შეფასების მექანიზმების შექმნა და სამენარმეო პოლიტიკის ინსტრუმენტების ეფექტიანობის მიმდინარე კონტროლის განხორციელება. საზოგადოების მაქსიმალური ჩართულობის უზრუნველყოფა ეფექტიანობის შეფასების პროცესში.

მცირე მენარმეობის სახელმწიფო მხარდაჭერის საკანონმდებლო რეგულირება

ამჟამად საქართველოში მცირე მენარმეობის განვითარების მარეგულირებელი სპეციალური ნორმატიული ბაზა არ არსებობს. „მცირე და საშუალო საწარმოთა მხარდაჭერის შესახებ“ კანონის გაუქმების (2006 წ) შემდეგ, აღნიშნული პროცესის სახელმწიფო რეგულირებამ შეიძინა უპირატესად ფორმალური, დეკლარირებული ხასიათი. პირველ რიგში, უნდა აღინიშნოს, საკანონმდებლო დონეზე მცირე მენარმეობის იდენტიფიცირების სფეროში არსებული არაერთგვაროვანი ინტერპრეტაციისა და შეუსაბამობის შესახებ.

საქართველოს საგადასახადო კოდექსით განსაზღვრულია მიკრო და მცირე ბიზნესის ცნება. ამასთან, დაწესებულია შესაბამისი შეღავათები მათი განმავითარებელი ფიზიკური და მენარმე ფიზიკური პირების მიმართ. საყურადღებოა, რომ აღნიშნული შემოიფარგლება მხოლოდ ინდივიდუალური სამენარმეო საქმიანობით. მცირე ბიზნესის სტატუსი მიენიჭება მენარმე ფიზიკურ პირს, რომლის მიერ ეკონომიკური საქმიანობიდან მიღებული ერთობლივი შემოსავალი კალენდარული წლის განმავლობაში არ აღემატება 100 000 ლარს. ეს მაჩვენებელი მიკრო ბიზნესის მიმართ 30 000 ლარს შეადგენს.

სამენარმეო საკანონმდებლო სივრცეში მიკრო ბიზნესის ცნების შემოტანა, თავისთავად, უაღრესად სასარგებლო მოვლენას წარმოადგენს. რაც შეეხება მცირე ბიზნესის ცნებას, აქ საქმე გვაქვს სერიოზულ შეუსაბამობასთან.

საქართველოში 1999 წლიდან დღემდე შემოღებულია და სტატისტიკურ აღრიცხვას ექვემდებარება მცირე საწარმოთა კატეგორია (საშუალო საწარმოსთან ერთად). ამასთან ერთად, საქართველოს კანონით „ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ“ საინვესტიციო საქმიანობის მარეგულირებელი ნორმების მიხედვით განსაზღვრულია, რომ მცირე საწარმოს (და არა მცირე ბიზნესის) სტატუსი მიენიჭება „მენარმეთა შესახებ“ კანონით დადგენილ ნებისმიერი ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის საწარმოს (და არა მხოლოდ ინდივიდუალური მენარმე), რომლის წლიური ბრუნვა არ აღემატება 500 000 ლარს, ხოლო, დასაქმებულთა რაოდენობა - 20 კაცს. ამდენად, ეს შეუსაბამობა უნდა გასწორდეს.

მეორეს მხრივ, არსებითია საკითხი, თუ მოცემული სტატუსის ფარგლებში მცირე მენარმეობის სახელმწიფომხარდაჭერისა და სტიმულირებისთვის რა ტიპის სისტემა ხორციელდება. ამ მიმართულებით, გადასაწყვეტია რიგი მეთოდოლოგიური და ორგანიზაციული საკითხები როგორც საერთოსახელმწიფოებრივ, ისე მიკრო დონეზე.

საქართველოში მცირე მენარმეობის განვითარების ინსტიტუციონალური პოლიტიკა უნდა დაეფუძნოს შემდეგ პრინციპებსა და რეკომენდაციებს:

პოლიტიკა მიმართული უნდა იყოს ზოგადად ეკონომიკის/ბიზნეს სექტორის განვითარებისაკენ. რაიმე ექსკლუზიური შეღავათების მინიჭება მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის მიზანშეუწონლად მიგვაჩნია. ეს უკუეფექტს გამოიწვევს და უფრო დაასუსტებს ისედაც სუსტ სექტორს. მცირე და საშუალო ბიზნესისათვის ექსკლუზიური ხელშეწყობი რეჟიმები გამოიწვევს/გაზრდის რისკებს: გააჩენს ბიზნესის დანაწევრების სტიმულს (მაგ. თუ მაქვს საწარმო რომელსაც ბრუნვა 200 000 აქვს მიჩნდება სტიმული ეს ბრუნვა გადავანაწილო ორ კომპანიაზე, იმიტომ რომ 100 000-მდე ბრუნვა გათავისუფლებულია დღგ-ს გადასახადისგან და პირობითად აქვს ექსკლუზიური შეღავათები. ან თუ 5 ჰა-მდე მიწა გათავისუფლებულია გადასახადებისგან ჩნდება სტიმ-

ული სამ ნაწილად დავყო ჩემი 15 ჰექტარიანი მიწა რომელზეც ვენევი წარმოებას და ა.შ.). შეზღუდვას ჯანსაღ კონკურენციას და გაჩნდება უფრო ეფექტური/ყოჩაღი ბიზნესმენების დასჯის მექანიზმი (მე თუ ბევრი ვიშრომე და ჩემი დაუღალავი შრომით მივაღწიე იმას რომ მაქვს წარმატებული ბიზნესი, დიდი ბრუნვით უნდა ვიხადო გადასახადები მაშინ, როცა ჩემი კონკურენტები მათიწლიური ბრუნვის სიმცირის გამო არ იხდიან გადასახადებს) და ა.შ.. ქვეყანაში უნდა შექმნას ბიზნესის განვითარების მიმზიდველი, შეიძება ითქვას მსოფილოში საუკეთესო პირობები, რაც პირდაპირპროპორციულად აისახება მცირე და საშუალო ბიზნესის განვითარებაზეც. რაც გამოიხატება შემდეგში: ბიუროკრატიული ბარიერების (ადმინისტრირებისა და წარმოებისათვის საჭირო პროცედურების გამარტივება, რეგისტრაციის გამარტივება და ა.შ.), გადასახადების როგორც რაოდენობრივი ისე განკვეთების შემცირება (მათ შორის საბაჟო გადასახადების), სახელმწიფოს შენახვის ხარჯების შემცირება (სახელმწიფო შენახვის ხარჯი უკეთეს შემთხვევაში არ უნდა აღემატებოდეს მშპ-ს 7%-ს ხოლო უარეს შემთხვევაში 12-13%-ს), დეფიციტური ბიუჯეტის არ დაგეგმვა (ქვეყნის ბიუჯეტი არ უნდა აღემატებოდეს მშპ-ს 25%-ს წინააღმდეგ შემთხვევაში გამოდის რომ ბიზნესს ყოველ გაკეთებული მე-4 ლარზე მეტს ვართმევთ რაც განვითარებადი ეკონომიკის ბიზნესისათვის დიდი წნეხია), ქვეყანაში, საკუთრების უფლების მარეგულირებელი ნორმატიული ბაზის სრულყოფა, სამენარმეო კანონმდებლობის შემდგომი სრულყოფა და დახვეწა და ა.შ.

- სამენარმეო საქმიანობის ხელშეწყობი პოლიტიკური გარემოს შექმნა, რაც მოითხოვს მაკროეკონომიკური პოლიტიკის, შესაბამისი მარეგულირებელი კანონებისა და წესების სტაბილურობას, აგრეთვე, მემკვიდრეობითობასა და შეთანხმებულობას მოცემული სფეროს განვითარებაზე პასუხისმგებელ უწყებათა საქმიანობაში.

- უფლებამოსილების მინიჭება სამხარეო და ადგილობრივი ხელისუფლებისათვის, რათა თავიანთ მოთხოვნების შესაბამისად განახორციელონ წარმოების მხარდაჭერა.

- ეფექტიანი პარტნიორობის სისტემის ჩამოყალიბება მცირე საწარმოებთან მათი მოსაზრებებისა და რეკომენდაციების შესწავლისა და დახმარების განცეის მიზნით.

ბიზნეს ომბუდსმენის ინსტიტუტის შემდგომი გძლიერება, მისი დამოუკიდებლობის ხარისხის ამაღლება და მის საქმიანობაში მცირე და საშუალო ბიზნესის ხელშეწყობისა და დახმარების/დაცვის როლის ამაღლება. უნდა დარეგულირდეს და განისაზღვროს: **პირველ რიგში**, მოცემული სფეროს სუბიექტების სტატუსი (საქართველოს საგადასახადო კოდექსი სცნობს მიკრო და მცირე ბიზნესს, მაშინ, როდესაც საქართველოს კანონით ეროვნული საინვესტიციო სააგენტოს შესახებ დადგენილია მცირე და საშუალო საწარმოს სტატუსი); **მეორე**, დაზუსტდეს

სანარმოთა კრიტერიუმები ევროკავშირის კანონმდებლობასთან ჰარმონიზირების კუთხით; **მესამე**, სახელმწიფო ხელშეწყობის მექანიზმები სანარმოთა საინფორმაციო-საკონსულტაციო მომსახურების, ბიზნეს-ინკუბატორების, ტექნოპარკების, სალიზინგო კომპანიების და სხვ. მომსახურების ქსელის შექმნისა და ამ სფეროში კერძო სექტორის განვითარების უზრუნველსაყოფად.

მცირე ბიზნისის ფინანსური ხელშეწყობა

ქვეყანაში მიმდინარე მაკროეკონომიკური რეფორმების პრიორიტეტად უნდა მივიჩნიოთ იმ ურთიერთობათა სისტემის, ინსტრუმენტებისა და ფინანსური მექანიზმების დამკვიდრება, რომლებიც უზრუნველყოფენ სანარმოების რეალურ ფინანსურ მომსახურებას. ამასთან დაკავშირებით უმნიშვნელოვანესია საკრედიტო სისტემის და მენარმეთა ფინანსური მხარდაჭერის სისტემის ძირეული გარდაქმნა.

იმ მიზეზთა შორის, რომლებიც მცირე სანარმოებისათვის ნაკლებად ხელმისაწვდომს ხდიან ფინანსურ რესურსებს, გამოიყოფა:

კრედიტის აუცილებელი უზრუნველყოფის უქონლობა; სასესხო პროცენტის მაღალი განაკვეთები; გრძელვადიანი კრედიტების დაბალი ხვედრითი წილი; გარანტიებისა და გირაოს უქონლობა; სპეციალისტების დეფიციტი როგორც სანარმოებში, ისე საფინანსო დაწესებულებებში; მცირე სანარმოების ხელმძღვანელთა კვალიფიკაციის დაბალი დონე; ბიზნეს-გეგმების დაბალი ხარისხი; აუცილებელი საბაზრო პირობების არარსებობა; პროექტების დაბალი ეფექტიანობა.

შექმნილ სიტუაციაში ბანკები ცდილობენ შეამცირონ სარისკო კრედიტების მოცულობა და უზრუნველყონ საკუთარი საქმიანობის ეფექტიანობა. მათი ეს პოზიცია არ უნდა მივიჩნიოთ მცირე სანარმოებისათვის საკრედიტო რესურსების დეფიციტის ერთადერთ წყაროდ. აუცილებელია პრობლემისადმი კომპლექსური მიდგომა, რაც პირველ რიგში გულისხმობს დაფინანსება-დაკრედიტების ახალი პოლიტიკური პრინციპებისა და რეკომენდაციების შემუშავებას.

პირველ რიგში გასატარებელია პოლიტიკური ზომები ფინანსური მომსახურების სექტორის ჩამოყალიბებისა და საფინანსო წყაროების ხელმისაწვდომობის გასაუმჯობესებლად. იგი გულისხმობს გრძელვადიანი ინსტიტუტებისა და ინფრასტრუქტურის შექმნას, საბანკო სისტემის განმტკიცებასა და კონკურენტუნარიანობის ამაღლებას, კანონების აღსრულების ეფექტიან სისტემას, რათა გადაწყდეს გაკოტრების, რეგისტრაციის პროცედურის გამარტივების, სალიზინგო კანონმდებლობის შემოღების და სხვა პრობლემები. უნდა შეირჩეს სწორი პოლიტიკური მიდგომები ნორმატიულ-სამართლებრივი პირობების და დაკრედიტების მიზნობრივი პროგრამების ოპტიმალური შეხამების მიზნით.

აუცილებელია მოხდეს ფინანსური სფეროს შემდ-

გომი რეფორმა და სრულყოფა. სისტემა უნდა გახდეს ერთ ერთი ყველაზე უფრო მიმზიდველი, მასზე ოპერირება უნდა იყოს ძალიან მარტივი ზედმეტი პროცედურული ბარიერებისა და წნეხის გარეშე. უნდა მოხდეს რეფორმების გატარება რათა შემცირდეს რისკები საბანკო სფეროსთვის, ეს გამოიწვევს უფრო მეტი კაპიტალის მოზიდვის, მეტი ბანკის ბაზარზე შემოსვლის და შესაბამისად კონკურენციის გაზრდის სტიმულირებას, რაც შეამცირებს საპროცენტო განაკვეთს და უფრო მარტივს და იოლს გახდის ბიზნისის დაკრედიტებას. კერძოდ სახელმწიფოს რეფორმები უნდა იყოს მიმართული BBB-დან BB+B-მდე და შემდგომი რეიტინგის მოპოვებისაკენ (ეს კიდევ უფრო ხელმისაწვდომს გახდის უცხოურ სავალუტო რესურსის ხელმისაწვდომობას). უნდა მოხდეს უცხო ქვეყნის ვალუტების (დოლარისა და ევროს) თავისუფლად დაშვება ქვეყანაში, ფულადი ოპერაციების განხორციელება თავისუფლად უნდა შეიძლებოდეს უცხოურ ვალუტაში (ეს მკვეთრად შეამცირებს ფინანსურ რისკებს და გააუმჯობესებს საინვესტიციო გარემოს), ეროვნულ ბანკს უნდა აეკრძალოს რეფინანსირების სესხების გაცემა (ბაზარზე უნდა დარჩეს მხოლოდ ის ბანკები რომელთაც თავისით შეუძლია დამატებითი ფინანსური რესურსის მოძიება. ასევე დარეფორმებული მიმზიდველი გარემოს რეკლამირება/პროპაგანდა და დამატებითი საერთაშორისო ბანკების შემოყვანაზე ზრუნვა ქვეყანაში და ა.შ. ეს რეფორმები კომპლექსურად ზემოთ ჩამოთვლილი რეფორმებთან ერთად გამოიწვევს ბიზნეს გარემოს მკვეთრ გაუმჯობესებას და ბიზნისის დაკრედიტების როგორც ხელმისაწვდომობას ასევე კრედიტის პროცენტის გაიარებას რაც შექმნის საჭირო სტიმულს ბიზნისის, მათ შორის მცირე და საშუალო მენარმოებისათვის ნახტომისებურად განვითარების სტიმულს.

მცირე ბიზნისის ფინანსური ხელშეწყობის სრულყოფის მნიშვნელოვანი პრობლემაა მისი ინფრასტრუქტურის ძირითადი კომპონენტების ჩამოყალიბება და განვითარება. ესენია: კრედიტუნარიანობა, სარისკო (ვენჩურული) კაპიტალი, ლიზინგი, ბანკის მუშაკთა მომზადება მცირე სანარმოებთან მუშაობის კუთხით, სანარმოთა მუშაკების სწავლება, კონსალტინგი და სხვა.

ხაზგასმით უნდა აღინიშნოს, რომ მცირე ბიზნისის დაკრედიტების დროს რისკის, და რაც დღეისათვის ყველაზე მნიშვნელოვანია-საგარანტიო მოთხოვნის შემცირება შეუძლებელია საკრედიტო-საინფორმაციო მომსახურების დონის ამაღლების გარეშე. ამისათვის ყოველმხრივ უნდა წავახალისოთ სანარმოთა კრედიტუნარიანობის შემსწავლელი და სხვა საკრედიტო ინფორმაციის მომწოდებელი სააგენტოების შექმნა და განვითარება.

სასარგებლო იქნება განვითარებული ქვეყნების გამოცდილების შესწავლა ვენჩურული კაპიტალის ფონდების მუშაობის კუთხით და სასურველია, დავინყუთ მისი გამოყენება კორპორაციული აქციების მცირე მოცულობის ფონდების ჩამოყალიბებით.

ყოველმხრივ უნდა შევუწყოთ ხელი სალიზინგო ოპერაციების დანერგვას. აღსანიშნავია, რომ წარმოდგენს რა სასტარტო კაპიტალის, შეიძლება ითქვას, ერთადერთ წყაროს, გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ბევრ ქვეყანაში ლიზინგმა გადამწყვეტი როლი შეასრულა მცირე ბიზნესის განვითარების საქმეში.

საფინანსო ორგანიზაციებთან ურთიერთობა მოითხოვს მცირე ბიზნესის წარმომადგენელთა სათანადო სწავლებასა და კონსალტინგს შემდეგ ძირითად საკითხებზე: ბიზნეს-გეგმების მომზადება და მათი შეფასება; საწარმოთა ვალდებულებების შესრულება და სამართლებრივი რეგულირება (აუდიტის ჩატარების პრაქტიკა, კორპორაციული სამართალი და ა.შ); პროფესიული სწავლება კაპიტალის მოზიდვის რიგ პრაქტიკულ საკითხებზე.

უახლოეს მომავალში უნდა გადაწყდეს მცირე საწარმოთა ფინანსური მხარდაჭერისათვის საგარანტიო ფონდის დაფუძნების საკითხი (მცირე საწარმოთა განვითარებისა და ხელშეწყობის ცენტრის მონაწილეობით). იგი პასუხისმგებელი იქნება, ინდუსტრიულ ზონებში კრედიტებით ხელი შეუწყოს მცირე სამრეწველო საწარმოებსა და ორგანიზაციების ჩამოყალიბებას.

მცირე საწარმოთა განვითარებისა და ხელშეწყობის საკრედიტო-ფინანსური მექანიზმების ეფექტიანობის უზრუნველსაყოფად აუცილებელია, შეიქმნას ხელსაყრელი საინვესტიციო გარემო. მცირე ბიზნესი უნდა მივიჩნიოთ ქვეყანაში საინვესტიციო აქტიურობის ამაღლებისა და ეკონომიკური განვითარების მუდმივ ფაქტორად. სწორედ ბიზნესის საინვესტიციო მიმზიდველობის მეშვეობით უნდა შევძლოთ

მეურნეობის მოძველებული სანარმოო-ტექნიკური ბაზის შეცვლა და ახლის ჩამოყალიბება, საინვესტიციო კვლავწარმოების ბაზაზე ეკონომიკის დაბალანსებული, დინამიური განვითარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში საქართველოში სხვა ნეგატიურ ტენდენციებთან ერთად კვლავ გაგრძელდება შემოსავლების განაწილებაში დისპროპორციების გაღრმავების პროცესი, როდესაც დანაზოგები აკუმულირდება ბანკების, მონოპოლისტი საწარმოების, საფინანსო-სამრეწველო ჯგუფების ხელში. არახერსაყრელი საინვესტიციო გარემოს პირობებში ისინი სახსრებს აბანდებენ არა ეკონომიკის რეალურ სექტორში, არამედ ფასიან ქაღალდებსა და უცხოურ აქტივებში.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. საქართველოს საგადასახადო კოდექსი
2. საქართველოს ორგანული კანონი საქართველოს ეროვნული ბანკის შესახებ
3. საქართველოს კანონი “ინვესტიციების სახელმწიფო მხარდაჭერის შესახებ”
4. საქართველოს კანონი დაზღვევის შესახებ
5. საქართველოს კანონი მენარმეთა შესახებ
6. http://mof.ge/makroekonomikuri_machveneblebi
7. <https://www.nbg.gov.ge/index.php?m=304>
8. <https://idfi.ge/ge/pagel/category/researches/economics-and-social-policy>
9. <https://rs.ge/>
10. <http://insurance.gov.ge/Useful-Information.aspx>
11. <https://matsne.gov.ge/>